

„A LEGFONTOSABB ÉRTÉK AZ ÉLETBEN HINNI”

BESZÉLGETÉS GÁGYOR JÓZSEFFEL

„Mert a játék a gyermek vágya, hogy felnőtt legyen, s a felnőtt vágya, hogy újra gyermekké váljon...” – Gágyor József tanár urat talán Kodály Zoltán e szép sora kísértte gyermekjáték- és mondókagyűjtései során. Beszélgetésünk annak kapcsán került lejegyzésre, hogy régi tanítványaként, nagy tisztelőjeként záródolgozatban szeretném megörökíteni a népi gyermekjátékok és mondókák terén kifejtett munkásságát. A gyűjtéseim kívül életpályájáról és költészetéről kérdeztem őt, a kezdetekről egészen napjainkig.

■ 1960 óta tevékenykedik Tallóson, kisebb kitérőkkel. Ekkortól gyűjtései tárgya a Galántai járás és annak magyar ajkú lakosai. Miért döntött úgy, hogy megörökíti e terület népi kultúráját?

■ A pozsonyi pedagógiai iskola elvégzése után az alapiskola felső tagozatára kaptam képesítést, és állami utasításra itt kezdtem a pályám, Tallóson. Azonnal éreztem, hogy más vidéken vagyok, mint ahol születtem – azelőtt azt sem tudtam, hogy Tallós a világon van. Akkor még élt az édesapám, aki a világháborúkat megjárva ismerte ezt a vidéket, és rögtön felhívta a figyelmemet a tallósi kastélyra, ahol valamikor kórház volt berendezve. Alighogy Tallósra kerültem, megbíztak a község történetének írásával. Pályakezdőként nagyon elfogódottan fogadtam a felkérést, fogalmam sem volt, hogyan kezdjek neki a feladatnak. Ekkor a helyi plébánoshoz, Vörös Jánoshoz irányítottak, aki nagyon szorgalmas volt, sőt óvatosan figyelmeztetett, hogy az „írott szónak” micsoda ereje van, hiszen a „szó elhangzik”, de a nyomtatott munkáért vállalni kell a felelősséget. Nagyon hálas vagyok neki, sok mindent neki köszönhetek, mert nagyon pontos volt munkájában.

■ Első művei közé tartozik a *Megy a gyűrű vándorútra* című, kétrészes, gyermekjátékokból és mondókákból álló gyűjteménye, mely nemcsak a játékok szövegét, de kottáit is őrzi, ezáltal a mai pedagógusok a szöveg mel-

lett a gyűjtés során rögzített dallamot is megtaníthatják a gyermekeknek. Foglalkozott zenével is, hogy az elhangzott dallamokat kottába tudta foglalni – vagy volt segítsége?

■ Valamikor magam is alsó tagozatos tanítónak készültem, de az igazgatóm azt mondta a szüleimnek, hogy pedagógiai középiskola helyett inkább gimnáziumba menjek, mert nem értek a zenéhez. Ekkor Ipolyságra kerültem gimnáziumba, ahol egy év múlva már benne voltam a mandolinzenekarban, mert egy szerencsétlen futballmeccs után, amikor megsérült a lábam, unalomból és önszorgalomból megtanultam mandolinon játszani. Később a hegedűt is megismerem. A kottát saját magam tanultam meg. Ez azonban nem zenei tehetséget, hanem inkább szorgalmat jelent. Szoktam mondani a tanítványaimnak is, hogy ha valamiben nem született tehetségek, nem értenek úgy a feladathoz, szorgalommal nagyon sok mindent lehet pótolni. „Ha rövid a kardod, toldd meg egy lépéssel” – mondja a szép magyar közmondás. Egyébként mindent el tudtam játszani kottából, sőt, ha valaki játszott, le tudtam olvasni az ujjairól, hogy milyen hangok azok. De ehhez egy kis gyakorlás kell.

Az elhangzott dallamokat magnetofonra vettem, mert azonnal nem tudtam lekottázni. Aztán, hogy biztos legyen a dolgomban, a feleségemmel hallgattuk meg, mert neki tökéletes zenei hallása van. Ő lejátszotta, én pedig néztem az ujjait. Tehát volt itthoni segítség is. De sokszor eszembe jutott az évek alatt: hogyha akkor a futballmeccsen nem történik velem a baleset, nem tanulom meg a kottát. Néha a rossz is jó valamire, az ember nem tudhatja.

■ A *Megy a gyűrű...* műve után több könyv is megjelent, melyben megörökíti a mátyusföldi dajkarimeket, csúfolódókat, gyermekverseket, sőt még egy jósoló könyvet is találhatunk művei között. Hogy zajlottak ezek a gyűjtések?

■ A gyerekkori élmények, az ekkor megismert versek, játékok egész életünkre kihatnak, ezért nagyon fontos

érték őrizni őket. Ennek az értéknek a felismerése vezetett leginkább a gyűjtéseim során. Megható volt találkozni olyan idős nénikkel, akik emlékezetükben őrizték a gyerekkorukban megtanult versikéket. Nem egy köztük ugyanaz volt, amit hajdan édesanyám nekem is megtanított. Ilyenkor úgy éreztem, mintha ő maga jelent volna meg köztünk.

Nagyon sok szép, érdekes emlék fűződik a gyűjtésekhez. Az egyik leggyönyörűbb Nagymácsédon történt. Ragyogott a szeme az idős néinek, miközben mesélt: „Mikor gyerekek voltunk, megfogtuk egymás kezét, aztán kigyózva mentünk a fák között, és mindig hozzácsatlakozott a sorhoz egy következő gyerek, és azt énekeltük, hogy: *Ha te el, hát én is el, / tőled nem maradok el. / Megfogom a jobb kezed, / úgy masírozok veled.* A néni boldog mesélését a férj asztmás köhögése szakította félbe. Erre azt mondta kedvesen a néni: „Jaj, látja, én ilyen” – és a lábára mutatott, – „ő meg hát ilyen, ni, beteg.” Aztán aki eddig mosolyogva mesélte, hogy hogyan jártak, hirtelen komoly lett. Megmarkolta az öregnek a kezét, felnézett az ég felé, csorgott a könnye, és azt énekelte, hogy: *Ha te el, hát én is el, / tőled nem maradok el. / Megfogom a jobb kezed, / úgy masírozok veled.* Így lett a gyermekjátékból egy időskori vallomás. Ettől szebbet nem tudok elképzelni.

■ A népi gyermekköltészettel foglalkozó művein kívül rengeteg más témájú gyűjtéssel is foglalkozott. Népművelőként feldolgozta a tallósi egyházközség, a kastély, a temető, az iskola és az óvoda történetét, valamint a Tallóson működő CSEMA-DOK szervezet és a tallósi önkéntes tűzoltószervezet életét és működését. Emellett két kötetben vizsgálja a tallósi tájszavakat is. Mi ihlette arra, hogy ilyen mélyen beleássa magát Tallós történetébe?

■ A plébánia irattárában találtam egy bejegyzést, hogy az 1900-as évek elején jelent meg egy könyv, amiben szó van a tallósi fenýtőházzal. Ennyi. Az-

tán elkerültem Budapestre, a Széchényi Könyvtárba, és kutatni kezdtem. Nem tudtam, hogyan fogom én azt a könyvet megtalálni, ugyanis a plébános nem jegyezte le sem a könyv címét, sem az író nevét. Nem tudom hányadik könyv után egy lábjegyzetben rátaláltam Vajda Károly *Hazai régi büntetések* című könyvére. Ez által a könyv által szándalmi anyag birtokába jutottam. Leírni nem tudtam mindent ebből, viszont felvettem diafilmre. Itthon a diafilmet kivetítettem, és abból vettem az anyagot. Az egyházi anyagért nagyon hálás vagyok, hogy átnézhettem. Volt plébános, aki tőlem kérdezte, melyik anyag hol van, mert ismertem a dolgot.

■ **Említést kell tenni a közmondás- és szólásgyűjteményéről, a *Mátyusföldi rózsák és bogáncsokról* is. Ez nem csak egy egyszerű könyvsorozat, ez Mátyusföld állandósult szókapcsolatainak albuma, mely személyes kedvenceim közé tartozik. Gondolom, ez nemcsak pár év gyűjtése. Mióta gyűjti ezeket az állandósult szókapcsolatokat?**

■ Az én szülőfalum Ipolynyék. Másképpen beszélnek ott az emberek magyarul, és másképpen beszélnek itt az emberek magyarul. Minden vidéknek megvan a saját nyelvjárása. Én ezekre rögtön a kezdet kezdetén felfigyeltem, és kezdtem leírni az érdekességeket. Ebből az érdeklődésből született meg az ötkötetes *Mátyusföldi rózsák és bogáncsok*. Az egészben talán azt szeretném kiemelni, hogy mindegyik itt, Tallóson hangzott el. Tehát nem nagyobb körzetben, csak a tallósiak ajkáról jegyeztem le ezeket az adatokat. Az adatoknak a száma több mint tizenkétezer, ez szlovákiai viszonylatban az első tájszótár ilyen jelleggel. Persze ez nem azt jelenti, hogy nem lehetne folytatni a gyűjtést. Azt sosem lehet abbahagyni, mindig születnek vagy felbukkannak újabb és újabb mondások.

■ **Látjátok, feleim és *A tenger gyöngyei* – ezek a verseskötetei. Hosszú évek szorgalmas versírásából álltak össze ezek a kötetek. Mit gondol, a vers lehet az út lélektől lélekig?**

■ Az én érdeklődési köröm gyakorlatilag négy tárgykört foglalt fel: egyik volt a néprajzi gyűjtés, a másik a helytörténet, a harmadik a költészet, a negyedik pedig a pedagógusi hivatás. A négy közül gyermekkorom óta a költészet

a legfontosabb. Nyilván édesanyámtól örököltem a versek iránti szeretetemet. A versírás nem elhatározásra történik, nincs olyan, hogy homlokon csókol a múzsa. Valahogy annak adok igazat, aki azt mondja: a verseknek az első két sorát valaki főntről diktálja, aztán már hozzá tudunk mi is tenni valamit. De valahonnét kell, hogy jöjjön a segítség.

Hogy lehet-e a vers út lélektől lélekig? – Úgy kéne, hogy legyen. De hogyan bánik az ember a lelkével...? A versben az ember mindig a másinak ad egy darabot a szívéből-lelkéből, feltárja önmagát. A versbe ezért a szép való. És ha az elmegy lélektől lélekig, akkor elérte célját. Manapság nem érdekli az embereket a vers. Ez talán azért van, mert sokszor találkoznak olyan verssel, amit nem értenek. Én úgy gondolom, az a szép vers, amit meg lehet érteni. Ami nem hieroglifa. Nem azt mondom, hogy ne legyenek benne költői eszközök, de érthető legyen. Ján Smrek írja, hogy válságban van a magyar költészet. Csak akkor lehet a válságból kikerülni, ha visszakanyarodunk ahhoz, hogy a szívből írjunk.

■ **Írt a gyerekekről és a gyerekeknek, a lakhelyéről, az elmúlásról, írt a kitelepítésről, a fájdalomról és a boldog időkről. Van-e még valami, rejtőzik-e még Önben valami, amit meg szeret-**

ne írni, meg szeretne hagyni az utókor számára?

■ A legutolsó kötetem, a *Tenger gyöngyei* című verseskötet a huszonötödik önálló kötetem. Így talán soknak hangzik, de nem mindegyik olyan vastag. Bizony, a boldog időkről lehetne mesélni, mert voltak olyanok is bőven. Persze a boldogság nem azt jelenti, hogy minden szép és jó. A boldogság mást jelent. Egészen más idők voltak régen, amikor a gyerekek még játszottak, amikor még tele volt az életük játékosággal. Úgy érzem, utolsó pillanatban történt ezeknek a játékoknak a rögzítése – akkor, amikor a gyerekek még el tudták azokat játszani. Ma már hiába kérdezném, nem tudnák eljátszani, legfeljebb az idősebb korosztály kapiskálna valamit, de a szabályokat már nem biztos, hogy pontosan el tudnák mondani. Érdeemes volna folytatni még Tallós leírását, megismertetését. Ám amit a legjobban szeretnék hagyni az utókor számára, az a hit. A legfontosabb érték az életben hinni: hogy van, mert létezik.

■ **Kedves Tanár Úr! Köszönöm szépen a beszélgetést, adjon a Jóisten Önnek sok erőt és egészséget családjában, türelmet és ihletet a születő műveihez, és közeledő születésnapja alkalmából sok-sok hosszú, boldog évet szerettei körében.**